

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
राष्ट्रिय क्षयरोग नियन्त्रण केन्द्र

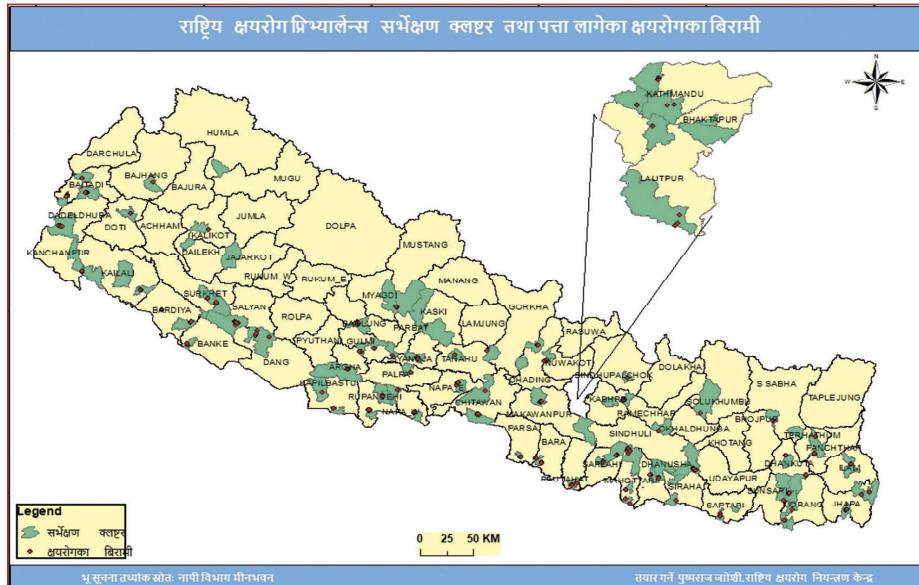
राष्ट्रिय क्षयरोग प्रिभ्यालेन्स सर्वेक्षण, २०७६

सारांश

नेपालमा क्षयरोगको यथार्थ अनुमान पत्ता लगाउन गरिएको राष्ट्रिय क्षयरोग प्रिभ्यालेन्स सर्वेक्षण, २०७६ सम्पन्न भएको छ। ९९ वटा क्लष्टरमा १५ वर्ष भन्दा माथिका उमेर समूहका व्यक्तिहरूको फोक्सोमा क्षयरोग कीटाणु भएको निदान गर्न सर्वेक्षण गरिएको थियो।

उक्त सर्वेक्षणमा १३,०८५ जनाको गणना गरिएकोमा ६३% अर्थात् ८,१५६ जना सर्वेक्षणका लागि योग्य भएका थिए। जसमध्ये ५४,२०० अर्थात् ९२% ले सर्वेक्षणमा सहभागिता जनाएका थिए। सहभागी सबैमा क्षयरोगका चिन्ह तथा लक्षणबाटे सोधपूछ गरिएको थियो भने ९६.८% को छातीको एक्सरे गरिएको थियो। क्षयरोगको चिन्ह र लक्षण तथा छातीको एक्सरे मा संभावित क्षयरोग हुन सक्ने आधारमा २८% अर्थात् १५,२१२ खकार परीक्षणका लागि योग्य भएका भने योग्य मध्ये ९८.६% अर्थात् १५,०११ जनाको द्रुत परीक्षण प्रविधी (Xpert MTB/RIF) बाट खकार परीक्षण गर्नुका साथै ७,६६२ को कल्चर विविधाट परीक्षण समेत गरिएको थियो। जसवाट २२५ जना क्षयरोगका विरामी निदान भएका थिए।

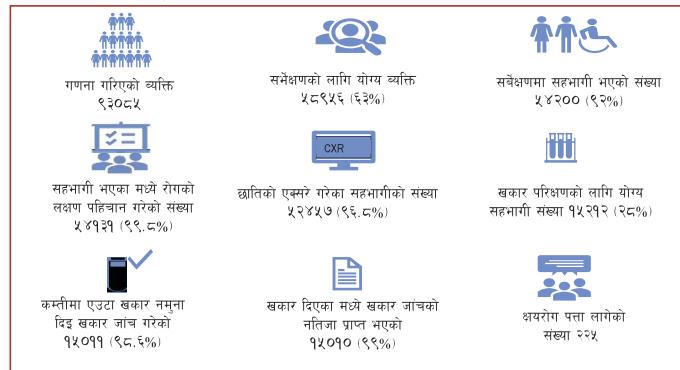
सर्वेक्षणबाट प्राप्त नितिजाले नेपालमा १,१७,००० व्यक्तिहरूमा क्षयरोग रहेको र वार्षिक ६०,००० जनामा नयाँ क्षयरोग हुने गरेको अनुमान तयार कियो।

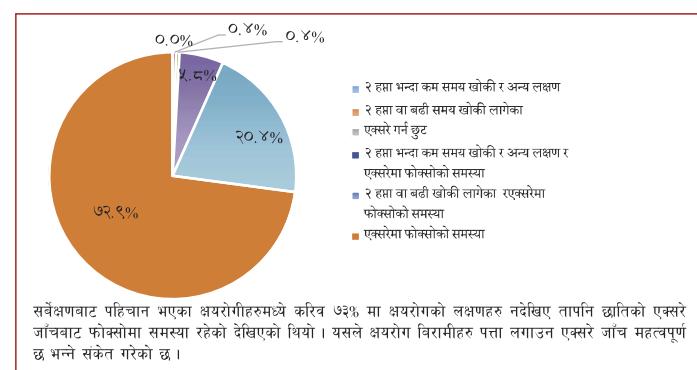
गरेको छ। जुन यस अधिको ४२,००० भन्दा १६ गुणा बढी हो। सो सर्वेक्षणबाट प्राप्त नितिजाले महिलाको तुलनामा पुरुषमा भण्डै दोब्वर र ६५ वर्ष माथिका उमेर समूहका व्यक्तिमा अन्य उमेर समूहभन्दा बढी क्षयरोग भएको देखिएको छ भने काठमाडौं उपत्यका र हिमालको तुलनामा पहाड र तराईमा बढी क्षयरोगका विरामी रहेको जनाएको (तर

प्रिभ्यालेन्स नोटिफिकेशन अनुपात भनेहिमाल र पहाडमा बढी रहेको) छ। राष्ट्रिय स्तरको प्रतिनिधित्व रहेको यस सर्वेक्षणबाट नेपालमा क्षयरोगको अवस्थाको यथार्थ अनुमान प्राप्त भएकोले क्षयरोग अन्त्य गर्ने अभियानका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सहयोग पुग्नेछ।

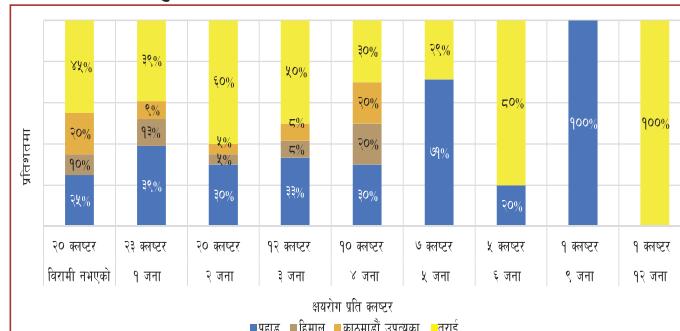
चार्ट १: सर्वेक्षणको फ्लोचार्ट

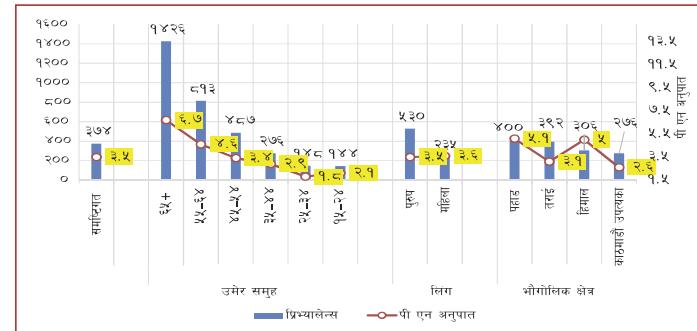
चार्ट २: क्षयरोग पत्ता लागेका व्यक्तिहरूको लक्षण तथा एक्सरे जाचको नितिजा (२२५)

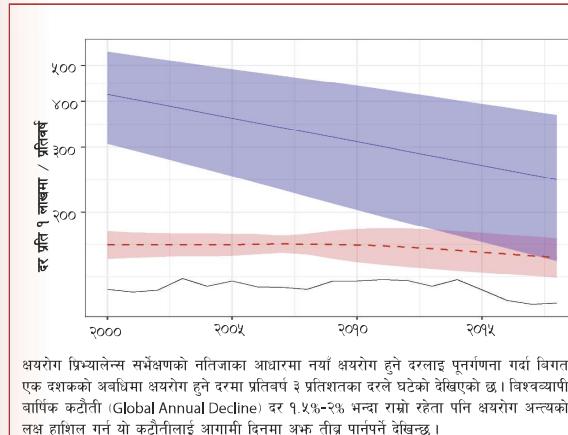
चार्ट ३: क्लष्टर अनुसार पत्ता लागेका क्षयरोगका विरामीको संख्या

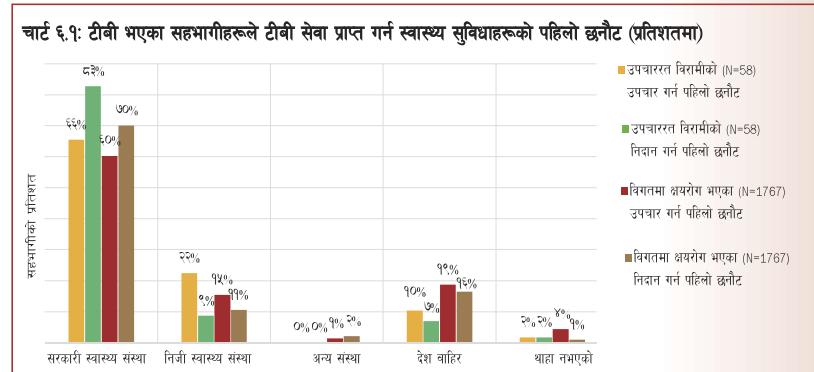
चार्ट ४: भौगोलिक क्षेत्र तथा जनसाधिक विशेषताका आधारमा क्षयरोगको प्रिभ्यालेन्स

चार्ट ५: क्षयरोग हुने दर तथा पत्ता लागेको दर

चार्ट ६: स्वास्थ्य सेवाको खोजी तथा उपयोग गर्ने बानी

मुख्य तथ्यांकहरू

नेपालमा करिब १ लाख ७७ हजार क्षयरोगी रहेका छन् क्षयरोगको रिपोर्ट प्रियांकाले	४१६	प्रति १ लाख जनसंख्या
नेपालको क्षयरोग प्रियांकाले पहिलेको अनुमानभन्दा १.६ गुणाले बढी भएको पाइयो	२४५	प्रति १ लाख जनसंख्या
२०१८ मा नेपालमा ३२०४३ क्षयरोगी पतालागे भने ५०% क्षयरोगीको पहिचान दुन सक्ने	५०%	प्रतिवर्ष ३% ले कम हुँदै गएको पाइयो

सर्वेक्षणका प्रमुख नितिजाहरू

१. क्षेत्रको आधारमात्र क्षयरोग पहिचान गर्ने अभ्यासले सबै क्षयरोगीहरू पत्ता नलाग्न सक्छन् : २ हप्ता वा सो भन्दा लामो समय खोकी लागेको लक्षणको आधारमा २०.८% व्यक्तिहरूमा र कुनैपनि अवधिको खोकी, ज्वरो, तौल घटने, रातमा पसिना आउने, थकाइलाग्ने, स्वास फेर्न समस्या हुने अथवा छाती दुखो लक्षणहरू सहित समावेस गर्दा थप ५.८% व्यक्तिहरूमा क्षयरोग रहेको पाइयो।

२. छातीको एक्सरे क्षयरोग पहिचान र निदानको लागि उपयुक्त विधि: सर्वेक्षणवाट निदान भएका ७०% भन्दा बढी क्षयरोगीमा २ हप्ता भन्दा बढी समयसम्म खोकी लाग्ने वा अन्य कुनै लक्षण देखिएको विधिन तर एक्सरे जाँचबाट फोकसोमा क्षयरोग हुन सक्ने सम्भावना देखिएको थियो।

३. माइक्रोस्कोपले मात्र सबै क्षयरोगीको रोग निदान हुन नसन्ने देखिन्छ : माइक्रोस्कोपी विधिद्वारा मात्र क्षयरोगको निदान गर्ने हो भने अधिकांश सम्भावित क्षयरोगका विवरणी पहिचान हुन नसन्ने देखिन्छ।

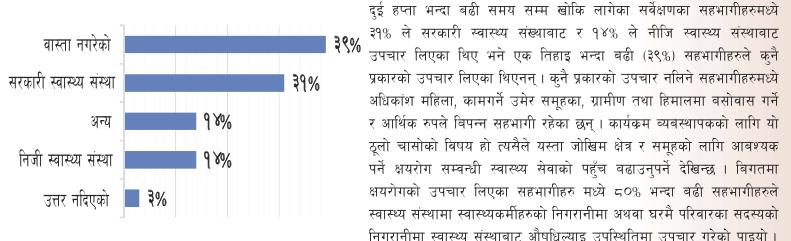
४. क्षयरोग निदानको मोलिक्युलर विधि (जिन एक्सपटी)बाट रोग निदान गर्दा माइक्रोस्कोपीले भन्दा बढी क्षयरोग पहिचान भएको छ।

५. क्षयरोगको उच्च उपचार सफलता दरलाई निरन्तरता दिन DOTS विधि उपयुक्त: विगतमा क्षयरोगको उपचार लिएका सहभागीहरूमध्ये ८०% भन्दा बढीले स्वास्थ्यकर्मीहरूको निगरानीमा उपचार गरेको पाइयो।

६. क्षयरोग निदान तथा उपचारमा सरकारी स्वास्थ्य संस्थाप्रति उच्च विश्वास: क्षयरोगका विवरणीहरूले रोग निदान तथा उपचारको लागि सरकारी स्वास्थ्य संस्था प्रति बढी विश्वास गरेको देखिन्छ।

७. क्षयरोग र आप्रवासन (TB & Migration): नेपालबाट उल्लेख संख्यामा क्षयरोग निदान तथा उपचारका लागि देश बाहिर जाने गरेको देखिन्छ।

चार्ट ६.२: २ हप्ता वा सो भन्दा बढी खोकी लागेका व्यक्तिको स्वास्थ्य सेवा लिन पहिलो रोजाइ (जम्मा संख्या ११३४४ जना)

क्षयरोग अन्त्यका लागि अबको कार्य

१. उच्चस्तरीय राजनीतिक प्रतिबद्धताको सुनिश्चितता

- क्षयरोग अन्त्यको लागि गैहूस्त्रास्थ्य क्षेत्र जस्तै उच्चोग, शिक्षा, वित्तीयसंसँग समन्वय तथा सहकार्यका साथै तथा नीजि क्षेत्र र समुदाय परिचालन समेत गरि क्षयरोग रोकथाम, निदान तथा उपचारका क्रियाकालप्रदूर संचालन गर्नु पर्दछ।
- स्वास्थ्य तथा गैहूस्त्रास्थ्य क्षेत्रको सशक्त नेतृत्व तथा साफेदरीतामा पर्याप्त लगानीको सुनिश्चितता आवश्यक रहेको छ। क्षयरोग रोकथाममा अन्तरदेशीय सम्बद्धिरिताको पनि विकास गर्नु पर्दछ।

२. गुणस्तरीय क्षयरोग निदान तथा उपचार सेवाको पहुँचमा विस्तार गर्ने

- क्षयरोग निदानको लागि उच्च संबेदनशील प्रविधि (डिजिटल एक्सरे तथा जीन एक्सपर्ट, एलपीए, ल्याम्प जस्ता आपीड मोलिक्युलर प्रविधि) को विस्तार तथा प्रयोग गरि समयमै क्षयरोग निदानको सुनिश्चितता गर्ने।
- क्षयरोगको उपचार विधिलाई विवरणी मैत्री बनाउन स्वस्थ संस्थामा आधारित DOTS सेवाको साथै समुदाय वा परिवारमा आधारित DOTS सेवा विस्तार गरी उपचार व्यवस्थापन गर्ने।

३. गुणस्तरीय क्षयरोग निदान तथा उपचारसेवाको व्यवस्थापनमा नीजिक्षेत्रलाई संलग्न गराउने

- गुणस्तरीय निदान तथा उपचारसेवाको व्यवस्थापनमा नीजिक्षेत्रलाई संलग्न गराउने।
- सबै स्वास्थ्य संस्थाने क्षयरोगको अनिवार्य रूपमा प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

४. गुणस्तरीय क्षयरोग सेवाको माग बढाउन समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

- स्वास्थ्य सुचाना, जनचेतना तथा व्यवहार परिवर्तन कार्यक्रम मार्फत समुदायमा क्षयरोग सम्बन्धीसही जानकारी दिइ सामुदायिक सशक्तिकरण गर्ने।
- क्षयरोगको जोखिम समूह तथा क्षेत्रमा आवस्यकता अनुसार क्षयरोग पहिचान कार्यक्रम (स्कृनिङ क्याम्प आदि) संचालन गर्ने।
- क्षयरोगीको सम्पर्कमा रहेको व्यक्तिहरूको पहिचान (Contact Tracing) गरी समयमै रोग लगाउने र तिनका परिवारलाई सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा समेत आवद्ध गराउने।

५. नेपालबाट क्षयरोगको अन्त्यको लागि आर्थिक तथा मानवीय श्रोतको लगानीमा बृद्धि गर्ने

- क्षयरोग रोकथाम, निदान तथा उपचारमा राष्ट्रिय लगानी बृद्धि भएको सुनिश्चितता गर्ने।
- क्षयरोग रोकथाम, निदान तथा उपचारमा दातृ निकायको लगानी बृद्धि गर्न वकालत गर्ने।
- गुणस्तरीय क्षयरोग निदान तथा उपचार सेवा प्रवाहको लागि सबै तहमा पर्याप्त मात्रामा जनशक्ति उपलब्ध भएको सुनिश्चितता गर्ने।
- क्षयरोग निदान र उपचारको लागि अतिरिक्त खर्च नहुने अवस्थाको सुनिश्चितता गर्ने